

Edita Borić¹
Tomislav Malenica²
Lovro Borić³

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Osijek, Republika Hrvatska

Razvoj poduzetničkih kompetencija kroz suvremeni obrazovni kurikulum u Republici Hrvatskoj: Pregled postojećih pristupa i izazova

Vállalkozói kompetenciák fejlesztése a modern oktatási tanterv révén a Horvát Köztársaságban: A meglévő megközelítések és kihívások áttekintése

Development of entrepreneurial competences through the modern educational curriculum in the Republic of Croatia: Overview of existing approaches and challenges

Sažetak

Ovaj rad analizira provođenje teme Poduzetništva i razvoj poduzetničkih kompetencija u sklopu obrazovnog sustava Republike Hrvatske. Ubrzane promjene u današnjem svijetu koje pojačano mijenjaju i karakteristike tržišta zahtijevaju razvoj inovativnosti i poduzetništva te stoga oni postaju jedni od ciljeva obrazovnog procesa. Cilj ovoga rada jest smisljeno prikazati metode razvijanja poduzetničkih kompetencija kod učenika osnovnih te srednjih škola, a ujedno je stavljen naglasak i na izazovima u implementaciji ovih metoda. Metodologija korištena pri izradi ovoga rada temelji se

¹ eboric@foozos.hr, editaboric27@gmail.com

² malenicatomislav195@gmail.com

³ lovro.boric3@gmail.com

na analizi već dostupne literature koja je povezana s temom poduzetništva i razvoja poduzetničkih kompetencija u školskom, odnosno obrazovnom sustavu. Analiza dostupne literature je ukazala na naglašavanje važnosti teme Poduzetništva u kurikulumima Republike Hrvatske. Istraživanja posebno ukazuju na brojne pozitivne učinke na miko te makro razini u slučaju integriranja ove teme u nastavni proces. Ipak istraživanja pokazuju kako se tema Poduzetništva ne realizira dosljedno u obrazovnoj praksi te kako učitelji ne posjeduju potrebne kompetencije za implementaciju teme Poduzetništva u nastavi, a što ukazuje na važnost kontinuirane edukacije te obrazovanja učitelja i nastavnika kako bi mogli ispuniti zahtjeve suvremenog obrazovanja.

Ključne riječi: obrazovanje, poduzetništvo, kompetencije, učitelji, kurikulum

Uvod

Kurikulum se može definirati kao skup planiranih i implicitnih čimbenika koji usmjeravaju odgojni i obrazovni proces prema zadacima i sadržajima koji su proizašli iz njegovog cilja te sugeriraju oblike i načine rada te postupke evaluacije (Previšić, 2005). Kurikulum obuhvaća planiranje, dizajniranje, implementiranje i vrednovanje ostvarenosti planiranih odgojno-obrazovnih ciljeva školskog sustava. Školski kurikulum oblikuju svi nastavnici u školi, a oblikuju ga i učenici i roditelji učenika. Između ostalog, u Republici Hrvatskoj kurikulum čini i slijedećih sedam međupredmetnih tema: Učiti kako učiti, Poduzetništvo, Osobni i socijalni razvoj, Zdravlje, Održivi razvoj, Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije, Građanski odgoj i obrazovanje (Ministarstvo znanosti o obrazovanja, 2011). U ovome radu će biti detaljnije opisana međupredmetna tema Poduzetništvo što podrazumijeva učenje i poučavanje u svrhu razvoja poduzetničkih kompetencija.

Tema preglednog rada uključuje provođenje tema Poduzetništva u nastavi kroz kurikulume nastavnih predmeta i međupredmetnih tema u osnovnim i srednjim školama Republike Hrvatske. Metodologija korištena za izradu ovoga rada temelji se na pregledu dostupne literature koja je sadržajno povezana s temom poduzetničkih kompetencija u obrazovnom sustavu. Prilikom prikupljanja dostupne literature korištene su različite baze podataka uključujući *Google scholar*, *Scopus* te *Web of Science*. Prilikom analize sadržaja dostupne literature, isti je podijeljen u smislene tematske cjeline koje uključuju razvoj poduzetničkih kompetencija, tradicionalne i suvremene metode poučavanja, izazove u implementaciji kurikulumu te su na temelju navedenih tematskih cjelina sastavljena poglavlja u ovoga rada. Na samom početku razmatrat će se pojam kurikulumu te ciljevi Nacionalnog okvirnog kurikulumu koji predstavlja polazišnu točku u svakom odgojno-obrazovnom procesu. Također, rad uključuje usporedbu tradicionalnog i suvremenog kurikulumu, uz nezaobilazan osvrt na skriveni kurikulum. Na temelju opsežnog pregleda recentne literature opisani su osnovni ciljevi suvremene nastave i naglašen je značaj razvijanja poduzetničke kompetencije učenika unutar kurikulumu suvremene nastave. Ujedno se nastoji se istaknuti nužnost

provođenja tema Poduzetništva u nastavi. Konačno, navedeni su određeni nedostaci i izazovi u implementaciji tema Poduzetništva unutar odgojno-obrazovnog procesa, kao i potencijalne smjernice za budućnost, a odnose se najviše na dodatno osposobljavanje učitelja i nastavnika.

Nacionalni okvirni kurikulum u Republici Hrvatskoj

Odgoj i obrazovanje u osnovnim i srednjim školama realizira se na temelju Nacionalnog kurikuluma, nastavnih planova i programa te školskog kurikuluma (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2011). *Nacionalni kurikulumi* definiraju se u odnosu na različite razine te vrste odgoja i obrazovanja sukladno *Nacionalnom okvirnom kurikulumu*. *Nacionalne kurikulume* i *Nacionalni okvirni kurikulum* (skraćeno NOK) donosi nadležni ministar obrazovanja. *Nacionalni kurikulum* čini važan dio sustava odgoja i obrazovanja te se temelji na važnim kulturalnim i društvenim vrijednostima, kao što su npr. dostojanstvo svakog pojedinca, emancipacija, sloboda, ravnopravnost pojedinaca, pravednost, domoljublje, jednakost, poštenje, mir, očuvanje prirode, čovjekova okoliša i sl. Kurikulumom nastavnih predmeta određuju se svrha i ciljevi učenja i poučavanja nastavnog predmeta, struktura predmeta, odgojno-obrazovni ishodi i/ili sadržaji, razina usvojenosti ishoda te načini vrednovanja rezultata odgojno-obrazovnog procesa. S druge strane, nastavnim planom određuje se oblik izvođenja kurikuluma, godišnji broj nastavnih sati i njihov raspored po razredima (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2011). Vidljivo je kako se kurikulumom ne određuju isključivo formalni okviri obrazovanja poput strukture te ishoda predmeta, već su dobro potkrepljeni vrijednostima koje nikako ne treba zanemariti u obrazovnom procesu. Navedeno je važno upravo zbog naglaska na odgojnu komponentu obrazovnog sustava što uključuje poučavanje djece suvremenim vrijednostima koje mogu poboljšati kvalitetu njihova života, ali i cijele zajednice.

Temeljna načela prema NOK-u podrazumijevaju visoku kvalitetu odgoja i obrazovanja za sve učenike, jednakost obrazovnih mogućnosti za sve, obveznost općeg obrazovanja, uključenost svih učenika u odgojno-obrazovni sustav, znanstvenu utemeljenost sadržaja odgojno-obrazovnog procesa, poštivanje ljudskih prava i prava djece, kompetentnost i profesionalnu etiku, demokratičnost, samostalnost škole, europsku dimenziju obrazovanja i interkulturalizam (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2011). Navedena načela gotovo su neizostavna u nediskriminacijskom i nestigmatizirajućem obrazovnom sustavu. Prije svega, važno je na formalnoj razini propisanim dokumentima staviti naglasak na poštivanje dostojanstva i prava svake ljudske osobe što se može vidjeti iz gore nabrojanih načela.

Prema NOK-u svrha odgojno-obrazovnog procesa je osigurati okruženje, poticaje i podršku za razvoj viših razina kognitivnoga funkcioniranja djece i mladih. Ističe se stjecanje znanja, razvoj vještina i spremnosti djece i mladih za rješavanje proble-

ma; razmatranje, procjenu i odabir najprikladnijega pristupa rješavanju problema te njegovu fleksibilnu primjenu u konkretnim i realnim situacijama, samoprocjenu i samovrednovanje procesa i ishoda. Također, djecu i mlade treba osposobiti za donošenje odluka, odnosno prepoznavanje, analizu i vrednovanje pojedinih mogućnosti djelovanja te na učinkovito razmatranje mogućih posljedica, racionalno odlučivanje i preuzimanje odgovornosti za svoje odluke. Nadalje, kod djece i mladih potrebno je razvijati metakogniciju koja podrazumijeva refleksiju o vlastitim procesima učenja i mišljenja te na postavljanje ciljeva, razradu plana postizanja tih ciljeva, nadgledanje i reguliranje kognitivnih procesa prilikom učenja i rješavanja problema (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2011). Metakognitivna znanja pridonose samoregulaciji prilikom učenja i uspješnijoj primjeni naučenog sadržaja u novim situacijama, a što ih čini važnim preduvjetom cjeloživotnoga učenja. U suvremenom svijetu neophodno je poticati kritičko mišljenje djece i mladih koje podrazumijeva analizu i procjenu točnosti te važnosti informacija na kojima se temelji neka teorija, odnosno hipoteza te izražavanje vlastitoga mišljenja temeljenoga na argumentima. Podrazumijeva preispitivanje, uspoređivanje, vrednovanje i zaključivanje o različitim mišljenjima i perspektivama, uzimajući u obzir brojne čimbenike povezane s njima. Ono obuhvaća mogućnost sinteze različitih informacija i jasnog izražavanja vlastite perspektive, kao i preispitivanje vlastitog mišljenja, uočavanje pristranosti i predrasuda. Konačno, kreativnost i inovativnost u razmišljanju i djelovanju ističu se kao posebno važne vještine u suvremenom svijetu (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2011). Dakle, u obrazovanju nije dovoljno staviti naglasak na mogućnost usvajanja te reprodukciju nastavnog sadržaja. Obrazovni proces treba omogućiti djeci razvoj kompetencija i vještina koje će im pomoći u svakodnevnom funkcioniranju te samostalnom promišljanju o različitim temama, a što i omogućava već spomenuto kritičko mišljenje.

Kada je riječ o kurikulumu, važno je spomenuti i osvrnuti se na pojam skrivenog kurikuluma. Naime, kurikulum, osim planiranih elemenata koje se s namjerom uključuju u nacionalni ili školski, predmetni ili interdisciplinarni kurikulum sadrži i niz implicitnih elemenata. Sastoji se od različitih implicitnih pravila, vjerovanja i stavova, često u obliku propisa koje u školu unose društvo, nastavnici, roditelji i učenici, vjerske zajednice, političari, vlada, mediji i nove tehnologije (Marsh, 1994). Skriveni kurikulum ne poučava se izravno, već ga čine sadržaji koji utječu na socijalne interakcije ili uspjeh učenika u školi te javljaju se kroz upotrebu metafora i neverbalne komunikacije. Skriveni kurikulum može se prepoznati kada je neko pravilo prekršeno, a tada je uobičajeno čuti fraze poput: „Svi znaju da je to...“, „Očito je da...“, „Zdrav razum nalaže da treba...“ i sl. Nadalje, definicija kulture odgojno-obrazovne ustanove prema Dealu i Petersonu (2010) slična je definiciji skrivenog kurikuluma. Kulturu odgojno-obrazovne ustanove određuju kao nepisana pravila i tradiciju, norme i očekivanja koja obuhvaćaju gotovo sve aspekte odgojno-obrazovnog procesa, utječu na to kako se učenici i nastavnici odijevaju, o čemu razgovaraju, kakva je njihova percepcija vlastitog posla, učenika i škole. Nastavnik ima vrlo težak zadatak jer, osim

što mora osvijestiti svoje vrijednosti koje utječu na njegovo postupanje u razredu, mora osvijestiti i vlastitu sliku djeteta na kojoj počiva njegova paradigma djetinjstva i teorije poučavanja i učenja. Cjeloživotnim obrazovanjem u vidu edukacija te putem savjetovanja s kolegama stručnjacima odgojno-obrazovnog sustava moguće je utjecati na vlastite stavove i ponašanje vezane uz učenike i nastavu, posebno mijenjajući one stavove i ponašanje koji nisu u skladu s ciljevima suvremene nastave (Pavičić Vukičević, 2013). Navedeno je prijeko potrebno kako bi se osigurala visoka kvaliteta nastave i učenike osposobilo za adekvatno svakodnevno funkcioniranje, upravljanje vlastitom karijerom i aktivno sudjelovanje u zajednici. Ipak, kada je riječ o skrivenom kurikulumu, valja uzeti u obzir da on ovisi o slobodnom djelovanju učitelja i drugih aktivnih sudionika u nastavi. Stoga je važno redovito educirati učitelje o prihvatljivim obrazovnim vrijednostima i načelima koje trebaju poticati tijekom obrazovnog procesa. Samim time nije dovoljno osloniti se na slobodnu procjenu učitelja, odnosno nastavnika, već je nužno pratiti kvalitetu nastavnog procesa te informacije koje se implicitno nude djeci tijekom tog procesa. Na taj način jasnije se mogu identificirati nastavni ciljevi koji su u skladu s vrijednostima te stavovima koje podupiru ljudska prava, nediskriminaciju te multikulturalnost.

Sadržaji učenja i poučavanja dio su kurikuluma, iako ih neki autori definiraju i kao kurikulum u užem smislu, a može ih se nazvati i nastavnim programom po nastavnim jedinicama i cjelinama. Sadržaji učenja i poučavanja određeni su po odgojno-obrazovnim područjima: jezično-komunikacijskom, matematičkom, prirodoslovnom, tehničkom i informatičkom, društveno-humanističkom, umjetničkom te tjelesnom i zdravstvenom području. Kurikulum čine i međupredmetne teme, njih sedam: Učiti kako učiti, Poduzetništvo, Osobni i socijalni razvoj, Zdravlje, Održivi razvoj, Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije, Građanski odgoj i obrazovanje, koji čine sadržaje interdisciplinarnog područja (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019). Odgojno-obrazovni ciljevi međupredmetne teme Poduzetništvo nadopunjuju se sa sadržajima drugih međupredmetnih tema. Poduzetnost kao međupredmetna tema komplementarna je svim ostalim predmetima i međupredmetnim temama i uvrštena je u sve cikluse i sve nastavne predmete i izvannastavne aktivnosti. Kurikulum međupredmetne teme Poduzetništvo ostvaruje se kroz tri domene: 1) promišljanje poduzetnički, 2) djeluj poduzetnički i 3) ekonomska i financijska pismenost (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019). Nakon opisanog pojma kurikuluma te Nacionalnog okvirnog kurikuluma koji predstavljaju okvir za uspostavljanje načina funkcioniranja odgojno-obrazovnog procesa u nadležnim institucijama, u nastavu ovoga rada bit će detaljnije obrađena tema Poduzetništva u odgojno-obrazovnom sustavu koja je predviđena i kurikulumom.

Tradicionalni nasuprot suvremenom kurikulumu

U odnosu na strukturu, moguće je razlikovati tri vrste kurikuluma: zatvoreni, otvoreni i mješoviti (Previšić, 2005). Zatvoreni kurikulum sukladan je tradicionalnom pristupu obrazovanja. Ova vrsta kurikuluma sadrži određena, propisana, fiksna, nepromjenjiva nastavna sredstva i nastavni tijek, kojega se nastavnici moraju striktno pridržavati (Cindrić i dr., 2010). Ovakvim pristupom onemogućava se kreativnost i spontanost učenja i poučavanja, koje su neophodne u današnjem svijetu. Naglasak je na reprodukciji znanja i pisanim ispitima koji zahtijevaju poznavanje činjenica (Previšić, 2005). Otvoreni kurikulum omogućuje nastavnicima fleksibilnost u radu, promijenjene načine poučavanja i nastavnim sadržajima (Cindrić i dr., 2010). Otvorenim kurikulumom samo je zadan okvir rada, dok nastavnik realizira izvedbeni plan prema željama i potrebama učenika. Otvoreni kurikulum omogućuje učeniku da bude sugraditelj nastavnih sadržaja, ali i cijelog odgojno-obrazovnog procesa (Previšić, 2005). Konačno, mješoviti kurikulum nalazi se između otvorenog i zatvorenog kurikuluma (Cindrić i dr., 2010). Sadrži kurikulumsku jezgru ili orijentir, ali uz određenu fleksibilnost nastavnika i učenika (Previšić, 2005). Iz opisa navedene tri vrste kurikuluma vidljivo je da svaki ima svoje snage i nedostatke. Zatvoreni kurikulum u s vrlo jasnim propisanim ciljevima i ishodima obrazovnog procesa nudi učenicima i nastavnicima jasan i precizan plan te strukturu koje je vrlo jednostavno pratiti, no ipak su zanemarene vrlo vrijedne komponente individualizma, aktivnog sudjelovanja te kreativnosti koje su neizostavne u obrazovanju. Otvoreni kurikulum nudeći prilike za kreativnost, inovativnost te aktivno sudjelovanje dovodi u pitanje mogućnosti usvajanja svih važnih nastavnih i obrazovnih sadržaja koji mogu biti propušteni uslijed nejasne strukture. Korištenjem mješovitog kurikuluma u obrazovnoj praksi moguće je obuhvatiti prednosti ove dvije vrste kurikuluma te je moguće nastojati izbjeći njihove nedostatke.

Tradicionalni pristup odgoju i obrazovanju obilježava zatvoreni kurikulum. Ovakav pristup omogućuje obrazovanje samo djeci i mladima. Tradicionalni kurikulum polazi od Skinnerovog biheviorizma, odnosno upotrebe nagrade i kazne te poučavanja djece prenošenjem znanja, a obilježava ga jednosmjerna komunikacija. Učenik je pasivan primatelj znanja. Kao rezultat ovakvog kurikuluma, učenici u školi često gube motivaciju, interes i kreativnost (Pastuović, 2012).

S druge strane, suvremeni pristup nastavi i suvremeni kurikulum naglašavaju cjeloživotno učenje koje omogućuje stjecanje znanja i kompetencija koje su učenicima potrebne za život. Priprema za cjeloživotno učenje je jedan od osnovnih zadataka suvremene škole (Pastuović, 2012). Također, suvremeni kurikulum nastoji pridonijeti boljitku hrvatskog društva i gospodarstva. Suvremeni kurikulum se temelji na humanističko-razvojnoj koncepciji ranoga odgoja, usmjerenoj djetetu i su-konstruiranju znanja (Petrović-Sočo, 2009).

Prema suvremenim teoretičarima obrazovanja, funkcija obrazovanja je doprinijeti daljnjem razvoju svakog pojedinca, ali i društva (Pastuović, 2012). Jedan od te-

meljnih ciljeva suvremenog odgojno-obrazovnog procesa je pripremiti pojedinca za tržište rada i omogućiti mu ostvarivanje vlastitih potencijala. Na temelju dokumenata koje Republika Hrvatska donosi na razini obrazovne politike mogu se izdvojiti preporuke za nastavu koja prati zahtjeve suvremenog doba. Suvremena nastava treba biti usmjerena na učenika i aktivno učenje, poticati ga na samostalno istraživanje nastavnih sadržaja, implementaciju projektnog i problemskog učenja, učenja otkrivanjem i suradničkog učenja (Pastuović, 2012). Odgojno-obrazovni proces bi kod učenika trebao poticati kreativnost, razvoj ličnosti, iskustveno učenje, podržavati individualizirani pristup u učenju i poučavanju i interdisciplinarnost prilikom poučavanja. Odgojno-obrazovni proces u današnje vrijeme temelji se na shvaćanju učenika kao aktivnog subjekta i osposobljava ga za nošenje s realnim životnim situacijama. Također, svrha obrazovanja trebala bi biti promicanje znanstvenih, individualnih, gospodarskih, kulturnih, religijskih i drugih društvenih vrijednosti (Pastuović, 2012). Zadatak odgojno-obrazovnih radnika je ostvariti temeljne kvalifikacije i kompetencije učenika kroz nastavu. U suvremenoj nastavi poučavanje više nije strogo podijeljeno po predmetnim područjima. Različita obrazovna područja su povezana međupredmetnim temama, a što otvara prilike za stvaranje novih nastavnih sadržaja i povezivanja znanja učenika u cjelinu (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019). Cilj ovakve odgojno-obrazovne prakse trebao bi biti pružiti učeniku sposobnosti i vještine koje su mu potrebne za učinkovito sudjelovanje u društvu kako bi postao samostalan, samopouzdan i kreativan.

Nažalost, u hrvatskim školama još se uvijek mogu uočiti obilježja tradicionalnog kurikuluma i tradicionalne nastave. Uočava se dominacija nastavnika i učitelja nad učenicima. U učionicama se nalazi jedan učitelj u odnosu na velik broj učenika pa nastavnici nisu u mogućnosti prilagoditi nastavu individualnim potrebama učenika. Naglasak je na rezultatu, tj. ocjeni. Učenici zbog ovakvog pristupa često osjećaju stres, nelagodu i anksioznost u školi, nisu motivirani nastavnim sadržajima i ne uče s entuzijazmom (Petrović-Sočo, 2009). Motivirani su eksternalno, a ne internalno, odnosno uče kako bi izbjegli lošu ocjenu, a ne iz osobnog interesa i želje za znanjem. Iako je uočljivo da u formalnom smislu obrazovni sustav Republike Hrvatske teži ka suvremenosti, a navedeno je osobito vidljivo kada se analiziraju vrijednosti i načela koja se u kurikulumima navode kao neizostavna u obrazovnom sustavu. Također, obrazovanjem se nastoji osposobiti pojedince za kritičko promišljanje, adekvatno funkcioniranje unutar tehnoloških i društvenih promjena, upravljanje daljnjim obrazovanjem i karijerom, funkcioniranjem u timu te brojnim drugim znanjima, vještinama te kompetencijama. Ipak, kada se promatra obrazovanje u praksi vidljivo je kako je ono daleko od suvremenog pristupa obzirom da je fokus na usvajanju i reprodukciji informacija koje se učenicima nerijetko nude bez posebnog konteksta. Shodno tome nije dovoljno težiti suvremenim obrazovnim pristupima u sklopu različitih pisanih dokumenata, već je nužno usmjeriti se na obrazovanje u praksi, na ono što se događa u učionicama kako bi postavke suvremene nastave mogle biti ostvarene.

Kompetenciju poduzetništva moguće je razvijati kod djece različitih uzrasta, na svakom školskom satu putem različitih nastavnih sadržaja. Unatoč tome što se različiti stručnjaci slažu da je potrebno uvesti odgoj i obrazovanje za poduzetništvo na sve razine obrazovanja, i dalje ne postoji konsenzus o tome što i kako treba podučavati te kako učiti za poduzetništvo. Generalno, razlikujemo dva pristupa učenju poduzetništva: a) tradicionalni koji uključuje predavanja i seminare i b) suvremeni koji je dinamičan i aktivan, a u skladu s načelima suvremene nastave (Lourenço i Jones, 2006). Tradicionalni pristup je kritiziran jer je pasivan te premalo fokusiran na razvoj poduzetničkog ponašanja, vještina i osobina učenika te se učiteljima i nastavnicima sugerira suvremeni pristup poučavanju poduzetništva (Lourenço i Jones, 2006).

Provođenje tema Poduzetništva u nastavi osnovne i srednje škole

U današnje vrijeme razvoj ekonomije uvjetuje nužnost inovativnih i poduzetničkih kompetencija pojedinaca. Za početak je potrebno odrediti što predstavlja pojam kompetencije. Pojam kompetencija je često određen kao kombinacija znanja, vještina, stavova, vrijednosti i ponašanja pojedinca koje utječu na njegovu spremnost i sposobnost za obavljanje određene profesije (Rankin, 2004). Od 2006. godine Europska unija naglašava osjećaj za inicijativu i poduzetništvo kao jednu od osam ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje koje doprinose razvoju ključnih životnih vještina. Prema *Kurikulumu međupredmetnih tema Poduzetništvo za osnovne i srednje škole* kompetencija za poduzetništvo (engl. *entrepreneurship competence*) jedna je od osnovnih kompetencija Europskoga referentnog okvira za cjeloživotno učenje koja je potrebna svakom pojedincu da bi bio sposoban (samo)zaposliti se te se osobno razvijati (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019).

Autor Laverie (2006) ističe da aktivan stav prema učenju koje podrazumijeva kompetencije poduzetništva razvija vještine koje budući poslodavci očekuju od svojih zaposlenika, a to su: kritičko razmišljanje, komunikacijske sposobnosti, organizacijske vještine, kreativnost, rješavanje problemskih zadataka i mogućnost uspješnog rada u timu. Poduzetnička kompetencija odnosi se na sposobnost pojedinca da pretvori svoje ideje u djelovanje te podrazumijeva stvaralaštvo, kreativnost, spremnost na preuzimanje rizika, sposobnost planiranja i vođenja projekata u svrhu postizanja ciljeva. Šira definicija poduzetništvo definira kao proces koji nadilazi poslovna poduzeća i govori o poticanju kreativnog mišljenja i promicanju snažnog osjećaja vlastite vrijednosti. Dakle, neke od važnih kompetencija koje podrazumijeva poduzetništvo su odlučnost, socijalne vještine, samostalnost, energičnost, uvjerljivost i inovativnost. Ovo su osobine koje olakšavaju život pojedincu, a poduzetnici koji ih imaju postižu odlične rezultate u radu. Pojedinci koji ih imaju vrlo su uspješni u svakodnevnim radnjama kao što su plaćanje računa, izrada rasporeda obavljanja kućanskih poslova, obaveza kroz dan i sl. Kada uče za poduzetništvo, učenici uče o aktivnom i odgovornom su-

djelovanju u zajednici, otvaraju im se vrata raznim mogućnostima, osposobljava ih se za prepoznavanje prilika za samoaktualizaciju, razvijaju svoje organizacijske i upravljačke kompetencije (uspješnije planiraju aktivnosti i upravljaju svojim vremenom) te sposobnost donošenja odluka, postavljanje ciljeva i prioriteta, rješavanja problema, timskog rada i vođenja; razvijaju svoje komunikacijske vještine, prezentacijske i pregovaračke kompetencije (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019). Također, učenici upoznaju pravila učenja i rada u interkulturalnom okruženju; postaju otvoreni za nove ideje proaktivno stvaraju inovativna rješenja, umjesto da čekaju na gotove odgovore. Učenike treba upoznati s izradom projektnih prijedloga i upravljanjem projektima, oni trebaju razumjeti ekonomsko okruženje i postići ekonomsku i financijsku pismenost (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019). Učenje o poduzetništvu je važno jer pomaže pojedincima u traženju posla, odnosno vještine povezane s poduzetništvom omogućuju uspješnije zapošljavanje (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019). Može se zaključiti kako su osobine koje uključuje poduzetnička kompetencija u skladu s ciljevima i svrhom suvremene nastave. Može se zaključiti kako je poduzetništvo tema koja u obrazovnom sustavu donosi brojne pozitivne učinke u odnosu na učenike koju istu usvajaju. Poduzetništvo je tema koja na najbolji način prikazuje kako suvremeno obrazovanje treba funkcionirati jer, ne samo da se učenici usvajaju različite informacije, već razvijaju kritičko mišljenje, kreativnost, samostalnost te brojne druge vještine koje im pomažu u svakodnevnom funkcioniranju. Dodatno, tema poduzetništva omogućava ispunjenje jedne od najvažnijih funkcija obrazovanja, a to je priprema učenika za tržište rada.

Strategija učenja za poduzetništvo je donesena 2010. godine od strane Hrvatske vlade, a glavni su joj ciljevi razvoj pozitivnog stava javnosti o cjeloživotnom učenju za poduzetništvo i stvaranje društvene klime koja će biti poticajna za uvođenje poduzetništva u škole (Vlada Republike Hrvatske, 2010). Prema ovoj Strategiji, osposobljavanje za poduzetništvo treba postati jedna od osnovnih kompetencija u svim sferama školovanja. Ispunjavanje ovih ciljeva trebalo bi rezultirati većom proizvodnjom i izvozom, zapošljavanjem kadra i povećanjem konkurentnosti domaćeg gospodarstva na tržištu. Za provedbu Strategije potrebno je motivirati nastavnike da poduzetništvo uključe u svoje nastavne planove, ostvariti suradnju s institucijama i gospodarskim organizacijama i kreirati školsko ozračje koje podupire razmišljanje na poduzetnički način. Aktivnosti za realizaciju Strategije temeljile su se na Nacionalnom okvirnom kurikulumu za predškolski odgoj i obrazovanje te opće i srednjoškolsko obrazovanje (Vlada Republike Hrvatske, 2010). Jasno se može vidjeti kako poduzetništvo nije tema koja je isključivo korisna pojedincu, već kroz obrazovanje pojedinaca doprinosi nacionalnoj ekonomiji i gospodarstvu. Upravo su to argumenti kojima se može snažnije zagovarati veće prožimanje ove teme u nastavu jer obrazovanje treba služiti i općem dobru zajednice.

Učenje za poduzetništvo primjenjuje se na različite načine u osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju u Hrvatskoj. Najviše tema Poduzetništva pronalazimo u nastavnim predmetima tehnička i likovna kultura, iako su oni zastupljeni i u dru-

gim nastavnim predmetima. Odgajatelji, nastavnici, stručni suradnici i ravnatelji svih odgojno-obrazovnih institucija trebali bi podupirati stvaranje poticajnoga okružja za razvoj poduzetničke kompetencije kod učenika. Zbog toga za razvoj poduzetništva treba što ranije započeti s učenjem o ovim temama (Marnoto i Carvalho, 2016). Pavić i Novosel (2012) ističu kako se ovu kompetenciju djecu treba početi učiti od najranije dobi u roditeljskom domu jer okruženje djeteta bitno utječe na usvajanje znanja. Prema rezultatima nekih istraživanja čini se kako je velika vjerojatnost da će neka osoba postati poduzetnikom ako se nalazi u bliskom kontaktu s drugim poduzetnikom kojeg smatra svojim uzorom (Ribić i Pleša Puljić, 2020). Naravno, ukoliko nastavnik posjeduje poduzetničke osobine, može utjecati na razvoj poduzetništva kod svojih učenika. Poduzetništvo kao tema treba biti dio svih nastavnih predmeta u školi pa bi svaki odgojno-obrazovni djelatnik trebao imati opća ekonomska, poduzetnička znanja i vještine, ali i poduzetničke sklonosti (Posavec, 2017). Istraživanja dječjeg poduzetništva u odgojno-obrazovnom sustavu pokazuju da rane interakcije unutar školskog sustava imaju bitan utjecaj na oblikovanje karijernih interesa, osobnih vrijednosti te radnih navika i kompetencija (Feldman i Ng, 2013).

U nižim obrazovnim ciklusima, točnije 1., 2. i 3. ciklusu, koji se odnose na razdoblje osnovne škole, učenje za poduzetništvo temelji se na razumijevanju ciklusa poduzetništva, od ideje do rezultata (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019). Ciljevi se realiziraju pomoću jednostavnih primjera iz okruženja učenika te praktičnim aktivnostima – kroz igru, projekte, primjere, razgovor, predstavu. U višim obrazovnim ciklusima (u razdoblju srednje škole) teme Poduzetništva se produbljuju i učenik usvaja znanja i vještine planiranja, vođenja, komuniciranja i timskega rada. Ostvaruje se suradnja s lokalnom zajednicom, gospodarskim subjektima i državnim ustanovama. Upotrebljavaju se aktivni oblici učenja i poučavanja (projekt, prezentacija, simulacija, studija slučaja) (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019). Prilikom poučavanja za poduzetništvo, preporučuje se korištenje različitih oblika rada (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019). U aktivnoj suradničkoj nastavi potrebno je koristiti neke od sljedećih metoda i strategija: igre (individualne ili timske), oluju ideja, izradu umne mape, postavljanje otvorenih pitanja, heuristički razgovor, intervju, raspravu i debatu; vođeno istraživanje, ispitivanje; simulaciju, igranje uloga, studiju slučaja, projektni nacrti, prezentaciju radova, organizaciju događanja (sajmova, smotri, natjecanja); vrednovanje i evaluaciju rezultata. Tijekom poučavanja, učitelji i nastavnici bi se trebali pitati slijedeća pitanja: (1) *Kojim sadržajima želim obogatiti učenikovo znanje?*, (2) *Koje vrijednosti želim razviti?* i (3) *Na koji način želim usmjeriti učenikovo razmišljanje i djelovanje u pozitivnom smjeru?* (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019). Poduzetničko obrazovanje uključuje usvajanje znanja, ali i vještina. Također, ono uključuje i formiranje pozitivnih stavova prema poduzetništvu. Dakle, obrazovanje za poduzetništvo treba djelovati i na percepciju učenika koji poduzetništvo trebaju shvaćati kao pozitivnu i poželjnu opciju (Sanchez, 2010). Najčešći način obrazovanja za poduzetništvo u nekim strukovnim srednjim školama predstavlja učenje putem na-

stavnog predmeta *Poduzetništvo* i vježbeničkih tvrtki. Obrazovanje za poduzetništvo je zastupljeno kroz praktičnu nastavu, odnosno učeničke zadruge koje su prisutne u različitim školama u Republici Hrvatskoj. Učeničke zadruge najčešće se bave izradom predmeta i njihovom prodajom, radionicama, simboličkim igrama, sudjelovanjem na natjecanjima i organiziranjem sajmova (Gal, 2015). Cilj učeničkih zadruga je pridonijeti odgoju i obrazovanju učenika za život i rad, a time i razvitku poduzetništva, gospodarstva uopće te da učenici svoje slobodno vrijeme koriste kvalitetno, svrhovito i u suradnji s drugima (Gal, 2015).

U jednom nacionalnom istraživanju (Jokić i dr., 2007) procijenjena je razvijenost kompetencije poduzetništvo u hrvatskim osnovnim školama. Rezultati ovog istraživanja su ukazali na potencijal za razvijanje poduzetničkog duha među hrvatskim učenicima pa se čini kako osnovne škole u Hrvatskoj imaju dobru bazu za razvijanje poduzetnih učenika. Ipak, učenici pokazuju nezadovoljavajuću razinu ekonomske pismenosti. Nadalje, čini se kako u osnovnim školama Republike Hrvatske postoji malo ili nimalo poduzetničke edukacije. Autori istraživanja zaključuju da su ciljevi poticanja poduzetništva očito nerealizirani te uglavnom imaju samo deklarativnu vrijednost (Jokić i dr., 2007). I Miljković Krečar (2010) ističe kako u nastavnom planu i programu za osnovnu školu nema sadržaja vezanih uz poduzetništvo u užem smislu. Također, prema rezultatima jednog istraživanja čini se kako učenici završnih razreda srednjoškolskog obrazovanja smatraju kako nemaju dovoljno poduzetničkih znanja, čak i ukoliko doživljavaju karijeru poduzetnika privlačnom i pozitivnom te imaju tendenciju za pokretanje vlastitog posla, ukoliko im se za to ukaže prilika (Tafra i dr., 2012). Klindžić i suradnici (2020) navode kako srednjoškolci općenito pozitivno percipiraju poduzetničku profesiju, žele profesionalnu samostalnost, ali u svojoj bližoj budućnosti nemaju namjeru poduzimati poduzetničke pothvate. Zanimljivi su i rezultati istraživanja koje govori o tome kako se stavovi o poduzetništvu razlikuju s obzirom na spol i postojanje poduzetničkih uzora u obitelji; naime adolescenti imaju više poduzetničkih tendencija, u odnosu na adolescentice, dok mladi koji imaju poduzetničke uzore u obitelji imaju više poduzetničkih tendencija, od mladih koji nemaju takve uzore. Zbog toga bi u srednjoškolskom obrazovanju za poduzetništvo trebalo uključivati i strategije djelovanja na znanje, vještine, ponašanje i stavove učenika prema poduzetništvu (Kirkley, 2017). Također, posebno je važno poticati poduzetništvo kod djevojaka. Usmjeravanje na složene teorijske koncepte poduzetništva nije potrebno, već je bolje raditi na njihovom iskustvu i praktičnim vještinama, po mogućnosti u suradnji s postojećim lokalnim, uspješnim poduzećima (Fuchs i dr., 2008). Za proces učenja međupredmetne teme Poduzetništvo bitno je da je škola otvorena svom okruženju i povezana s lokalnom zajednicom, da njeni učenici upoznaju različite stručnjake, poduzetnike, a preporučuje se suradnja i s drugim školama. Iako je vidljivo kako tema poduzetništva donosi brojne koristi za učenika kao pojedinca, no važno je naglasiti kako postoje koristi na razini zajednice pa čak i na nacionalnoj razini. Formalno, u pisanim dokumentima, tema poduzetništva se naglašava kao vrlo

važna, navode se načini njezina provođenja u obrazovnom procesu te željeni ishodi. Ipak, istraživanja jasno pokazuju da se službene smjernice Ministarstva uglavnom ne slijede u praksi. Teme poduzetništva su slabo prisutne u nastavi što onemogućava razvijanje vrlo važnih kompetencija učenika. Upravo zbog toga je važno kod učitelja osvijestiti važnost ove teme te objasniti korisnost na mikro te makro razini. Ukoliko učitelji razumiju smislenost ove teme u nastavi vjerojatnije će istu nastojati implementirati u svoj obrazovni sadržaj na kvalitetan način koji će biti u skladu sa standardima suvremene nastave. U sljedećem poglavlju bit će detaljnije prikazani izazovi integracije teme Poduzetništva u nastavni proces.

Izazovi u implementaciji tema Poduzetništva unutar odgojno-obrazovnog procesa

Prema rezultatima nekih istraživanja, čini se kako slaba poduzetnička orijentacija, neadekvatno poticanje poduzetničkih kompetencija učenika, manjak usklađenosti s potrebama industrije, neadekvatan nastavni plan i program te nedovoljno razvijene kompetencije učitelja i nastavnika i neadekvatan način podučavanja učitelja (i nastavnika) uzrokuju slabu orijentaciju prema poduzetništvu i slabu sklonost prema pokretanju vlastitog poduzeća kod učenika svih uzrasta (Hermann i sur, 2005). Za ostvarivanje učeničkih poduzetničkih potrebno je prvenstveno postići odgovarajuću razinu učiteljskih, odnosno nastavnčkih kompetencija (Lončarić i Pejić Papak, 2009). Istraživanja pokazuju da će učitelji i nastavnici koji imaju pozitivan stav prema obrazovanju za poduzetništvo biti vrlo motivirani, zainteresirani za napredak učenika i spremni na uvođenje metoda aktivnog učenja koje je neophodno za razvoj poduzetništva kod učenika (Kochadai, 2012). Nacionalnim okvirnim kurikulumom provođenje međupredmetnih tema, pa tako i teme Poduzetništva, nije detaljno određena, stoga se od učitelja i nastavnika očekuje kreativnost, inovativnost i kompetentnost u njenoj izvedbi. Suvremeni učitelj je mentor i koordinator, dobro poznaje sadržaj svoje struke, didaktiku, metodiku, pedagogiju, psihologiju, filozofiju, marketing, poduzetništvo, ima razvijene poduzetničke sklonosti i kompetenciju osnovne financijske pismenosti. Imaju li učitelji i nastavnici razvijenu poduzetničku kompetenciju i u kojoj je mjeri ona razvijena, potrebno je još detaljnije istražiti. Neka istraživanja utvrdila su nedovoljnu osposobljenost učitelja za razvoj poduzetničke kompetencije učenika i istaknula važnost njezinog unaprjeđenja (Jokić i dr., 2007; Vojnović i Manojlović, 2011). Gal (2015) donosi podatak kako se većina ispitanika istraživanja, nastavnika, ne osjeća kompetentno za provođenje učenja za poduzetništvo, no željeli bi razviti svoje kompetencije. Učitelji navode kako su zainteresirani za edukacije na temu poduzetništva. Ipak, nameće se potreba da institucije visokog obrazovanja budućih učitelja i nastavnika trebaju naporno raditi kako bi unaprijedile sustav obrazovanja za poduzetništvo i omogućile studentima kroz različite kolegije dodatna teorijska,

praktična i metodička znanja o ovoj temi. Vojnović i Manojlović (2012) navode kako bi programi stručnog usavršavanja učitelja i nastavnika za provođenje tema Poduzetništva u nastavi trebali prvenstveno uključivati osnovna znanja o s poduzetništvu i poduzetničkoj aktivnosti, a zatim o poduzetničkim kompetencijama, nastavnim sadržajima i načinima poticanja poduzetništva kod učenika. Ovi autori kao preduvjet za razvoj poduzetničkih kompetencija učenika predlažu model stručnog usavršavanja učitelja i nastavnika i unapređivanja njihovih kompetencija, koji u Kurikulumu nije razrađen, a bez kojeg se učenje za poduzetništvo u odgojno-obrazovnim ustanovama ne može odgovarajuće provoditi. Prema prijedlogu Vojnović i Manojlović (2012) veći broj učitelja trebao bi proći kraće programe stručnog usavršavanja o učenju za poduzetništvo koji bi bili informacijske i selekcijske prirode. Nakon osnovnog tečaja, mogla bi se izdvojiti skupina od nekoliko dodatno educiranih učitelja koji bi zatim u svojim školama bili nositelji i koordinatori ovog područja. Čini se kako najveći utjecaj na razvijanje poduzetničkih aspiracija ima iskustvo pa se zaključuje kako bi bilo korisno uvesti više praktične nastave u formalno obrazovanje na nastavničkim i učiteljskim smjerovima studija (Vojnović i Manojlović, 2012). Vidljivo je kako autori naglašavaju nedostatak kompetencija nastavnika vezanih uz poduzetništvo. Tema koja je propisana kurikulumom ne može se provoditi uslijed nedostatnog educiranja učitelja. Kontinuirano educiranje i obrazovanje učitelja ključno je kako bi oni mogli kvalitetno pratiti nove suvremene zahtjeve koji se stavljaju pred njih. Ulaganjem u obrazovanje učitelja ulaže se i u cjelokupni obrazovni sustav čime se dodatno usavršavaju znanja i sposobnosti učenika koji će u budućnosti biti zaposlene osobe koje će pridonositi nacionalnoj ekonomiji i gospodarstvu.

Zaključak

Nastavnici i nastavni sadržaji utječu na učenikove sposobnosti, interese, stavove, postignuća i aspiracije već od najranije dobi. Jedna od svrha suvremenog odgojno-obrazovnog procesa je pripremiti pojedince za tržište rada i omogućiti im da ostvare sve svoje potencijale.

Poduzetnost je vrijednost kreativnog, odgovornog i inovativnog aktiviranja osobnih potencijala u različitim sferama života. Poduzetništvo predstavlja sposobnost pojedinca da ideje pretvara u djela. Kompetencija za poduzetništvo jedna je od ključnih kompetencija Europskog referentnog okvira za cjeloživotno učenje nužna svakoj osobi pri (samo)zapošljavanju i osobnom rastu i razvoju. Poduzetnost kao vrijednost i Poduzetništvo kao međupredmetna tema dio su svih ciklusa i nastavnih predmeta od najranije dobi.

Može se zaključiti kako su osobine koje uključuje poduzetnička kompetencija u skladu s ciljevima suvremene nastave te pojmom suvremenog kurikuluma. Ipak, čini se kako osnovne i srednje škole, prema rezultatima istraživanja, samo u vrlo maloj

mjeri utječu na razvoj poduzetničkih znanja i kreiranje poduzetničkih ideja svojih učenika. Obrazovanje za poduzetništvo djece i adolescenata je važno područje budućih istraživanja jer utjecaji za vrijeme djetinjstva, odnosno adolescencije mogu biti važni čimbenici koji utječu na odluku o uključivanju u poduzetničke pothvate. Učitelji i nastavnici imaju težak zadatak i očekivanja koja su pred njih postavljena vrlo su visoka. Kako bi se mogle razviti poduzetničke kompetencije kod učenika, potrebno je cjeloživotnim obrazovanjem, odnosno neprekidnim usavršavanjem, ostvariti kompetencije učitelja i nastavnika kako bi što kvalitetnije u svom radu implementirali Poduzetništvo kao međupredmetnu temu. U ovom području svakako postoji još puno prostora za razna empirijska istraživanja.

Literatura

- Cindrić, M., Miljković, D. & Strugar, V. (2010). *Didaktika i kurikulum*. IEP-D2.
- Deal, T. E. & Peterson, K. D. (2010). *Shaping School Culture: Pitfalls, Paradoxes, and Promises*. John Wiley and Sons.
- Feldman, D. C. & Ng, T. W. H. (2013). Theoretical approaches to the study of job transitions; u N. W. Schmitt, S. Highhouse & I. B. Weiner (Eds.): *Handbook of psychology: Industrial and organizational psychology*, John Wiley & Sons, 292–307.
- Fuchs, K., Werner, A. & Wallau, F. (2008). Entrepreneurship education in Germany and Sweden: what role do different school systems play?, *Journal of small business and enterprise development*, 15, 365–381.
- Gal, D. (2015). *Spremnost za implementaciju poduzetničkih kompetencija u odgojno-obrazovnom procesu kod odgojitelja, učitelja i nastavnika*, diplomski rad. Odjel za turizam i komunikacijske znanosti.
- Hermann, F., Korunka C., Lueger M. & Mugler J. (2005). Entrepreneurial orientation and education in Austrian secondary schools, *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 12, 259–273.
- Jensen, E. (2004). *Super-nastava: nastavne strategije za kvalitetnu školu i uspješno učenje*. Educa.
- Jokić, B., Baranović, B., Bezinović, P., Dolenc, D., Domović, V., Marušić, I. & Ristić Dedić, Z. (2007). *Ključne kompetencije "učiti kako učiti" i "poduzetništvo" u osnovnom školstvu Republike Hrvatske; Istraživački izvještaj*. European Training Foundation i Institut za društvena istraživanja, Centar za istraživanje i razvoj obrazovanja.
- Kirkley, W. W. (2017). Cultivating entrepreneurial behaviour: entrepreneurship education in secondary schools, *Asia Pacific Journal of Innovation and Entrepreneurship*, 11, 17–37.
- Klindžić, M., Vlahov Golomejić, R. D. & Cenčić, D. (2020). Poduzetničke sklonosti srednjoškolaca - uloga spola, dobi, vrste škole i poduzetničkih uzora u obitelji, *Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu*, 18, 45–59.
- Kochadai, M. (2012). *Entrepreneurial Competency "A Study with reference to socially and economically Backward Communities in Chennai City"*, Doktorska disertacija. School of Management.
- Laverie, D. A. (2006). In-Class Active Cooperative Learning: A Way to Build Knowledge and Skills in Marketing Courses, *Marketing Education Review*, 16, 59–76.
- Lončarić, D. & Pejić Papak, P. (2009). Profiliranje učiteljskih kompetencija, *Odgojne znanosti*, 11, 479–497.
- Lourenço, F. & Jones, O. (2006). Developing entrepreneurship education: comparing traditional and alternative teaching approaches. *International Journal of Entrepreneurship Education*, 4, 111–140.
- Marnoto, S. & Carvalho, J. (2016). Developing Entrepreneurship Skills in Children and Teenagers, *Obrazovanje za poduzetništvo-E4E: znanstveno stručni časopis o obrazovanju za poduzetništvo*, 6, 67–79.

- Marsh, C. J. (1994). *Kurikulum. Temeljni pojmovi*. Educa.
- Miljković Krečar, I. (2010). Razvoj poduzetničkih kompetencija u sustavu cjeloživotnog obrazovanja, *Napredak*, 151, 417–432.
- Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske (2011). *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje*. Preuzeto 15. kolovoza 2024. sa http://mzos.hr/datoteke/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf
- Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske (2019): *Kurikulum međupredmetne teme Poduzetništvo za osnovne i srednje škole*. Preuzeto 9. srpnja 2024. sa: <https://mzo.gov.hr/istaknute-teme/odgoj-i-obrazovanje/nacionalni-kurikulum/medjupredmetne-teme/kurikulum-medjupredmetne-teme-poduzetnistvo-za-osnovne-i-srednje-skole/3857>
- Pastuović, N. (2012). *Obrazovanje i razvoj; Kako obrazovanje razvija ljude i mijenja društvo, a kako društvo djeluje na obrazovanje*. Institut za društvena istraživanja, Centar za istraživanje i razvoj obrazovanja.
- Pavičić Vukičević, J. (2013). Uloga implicitne teorije nastavnika u skrivenom kurikulumu suvremene škole, *Pedagogijska istraživanja*, 10, 119–133.
- Pavić, D. & Novosel, D. (2012). Poduzetničke vještine u osnovnoj školi-predmetna nastava: primjer dobre prakse, *Učenje za poduzetništvo*, 2, 161–164.
- Petrović-Sočo, B. (2009). Značajke suvremenog naspram tradicionalnog kurikuluma ranog odgoja, *Pedagogijska istraživanja*, 6, 123–138.
- Posavec, M. (2017). Budući učitelji u modelu obrazovanja za poduzetništvo, *Obrazovanje za poduzetništvo - E4E : znanstveno stručni časopis o obrazovanju za poduzetništvo*, 7, 207–219.
- Previšić, V. (2005). Kurikulum suvremenog odgoja i škole: metodologija i struktura, *Pedagogijska istraživanja*, 2, 165–173.
- Rankin, B. (2004). The importance of intentional socialization among children in small groups: A conversation with Loris Malaguzzi, *Early Childhood Education Journal*, 32, 81–85.
- Ribić, D. & Pleša Puljić, N. (2020). *Osnove poduzetništva*. Školska knjiga.
- Tafra, V., Elezović, I. & Sertić, I. (2012). Percepcija karijere poduzetnika kod srednjoškolskih učenika strukovnih škola u Republici Hrvatskoj, *Učenje za poduzetništvo*, 2, 227–234.
- Vlada Republike Hrvatske (2010). *Strategija učenja za poduzetništvo 2010.-2014*. Preuzeto 19. kolovoza 2024. sa: <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//2016/Sjednice/Arhiva//60%20-%201.1..pdf>
- Vojnović, N. (2011). Psihološki aspekti poduzetničke kompetencije učenika utvrđeni strateškim aktima i očekivana ograničenja u njihovoj provedbi, *Učenje za poduzetništvo*, 1, 63–75.
- Vojnović, N. & Manojlović, S. (2012). Učenje za poduzetništvo u školama - što i kako?, *Učenje za poduzetništvo*, 2, 65–72.
- Sánchez, J. C. (2010). Evaluation of entrepreneurial personality: Factorial validity of entrepreneurial orientation questionnaire (COE), *Revista Latinoamericana de Psicología*, 42, 41–52.

Vállalkozói kompetenciák fejlesztése a modern oktatási tanterv révén a Horvát Köztársaságban: A meglévő megközelítések és kihívások áttekintése

Borić, Edita

Josip Juraj Strossmayer Egyetem, Pedagógiai Kar, Eszék, Horvátország
Malenica, Tomislav

Josip Juraj Strossmayer Egyetem, Pedagógiai Kar, Eszék, Horvátország
Borić, Lovro

Josip Juraj Strossmayer Egyetem, Pedagógiai Kar, Eszék, Horvátország

Absztrakt

Ez a cikk a vállalkozási téma megvalósítását és a vállalkozói kompetenciák fejlesztését elemzi a Horvát Köztársaság oktatási rendszerében. A mai világban a felgyorsult változások egyre inkább megváltoztatják a piac jellemzőit, megkövetelik az innováció és a vállalkozói szellem fejlesztését, ezért az oktatási folyamat egyik céljává válnak. A munka célja, hogy bemutassa a vállalkozói kompetenciák fejlesztésének módszereit általános és középiskolás diákok körében, ugyanakkor hangsúlyt fektet a módszerek megvalósításában felmerülő kihívásokra. A dolgozat elkészítése során alkalmazott módszertan a vállalkozói szellem témájával és a vállalkozói kompetenciák iskolai vagy oktatási rendszerben történő fejlesztésével kapcsolatos, már rendelkezésre álló szakirodalom elemzésén alapul. A rendelkezésre álló szakirodalom elemzése rávilágított arra, hogy a Horvát Köztársaság tanterveiben a vállalkozástantantárgy jelentőségét hangsúlyozzák. A kutatások rámutatnak számos mikro- és makroszintű pozitív hatásra a téma oktatási folyamatba való integrálása esetén. A kutatások azonban azt mutatják, hogy a vállalkozás témája nem érvényesül következetesen az oktatási gyakorlatban, és a tanárok nem rendelkeznek a vállalkozás témakör tanórákon való megvalósításához szükséges kompetenciákkal, ami jelzi a folyamatos oktatás és a tanárképzés fontosságát az oktatási gyakorlatban.

Kulcsszavak: oktatás, vállalkozói készség, kompetenciák, tanárok, tanterv

Development of entrepreneurial competences through the modern educational curriculum in the Republic of Croatia: Overview of existing approaches and challenges

Edita Borić

University of Josip Juraj Strossmayer in Osijek, Faculty of Education, Osijek, Croatia

Tomislav Malenica

University of Josip Juraj Strossmayer in Osijek, Faculty of Education, Osijek, Croatia

Lovro Borić

University of Josip Juraj Strossmayer in Osijek, Faculty of Education, Osijek, Croatia

Abstract

This paper analyzes the implementation of the theme of Entrepreneurship and the development of entrepreneurial competencies within the educational system of the Republic of Croatia. Accelerated changes in today's world, which increasingly change the characteristics of the market, require the development of innovation and entrepreneurship, and therefore they become one of the goals of the educational process. The aim of this work is to meaningfully present the methods of developing entrepreneurial competences among primary and secondary school students, and at the same time, emphasis is placed on the challenges in implementing these methods. The methodology used in the preparation of this paper is based on the analysis of already available literature related to the topic of entrepreneurship and the development of entrepreneurial competences in the school or educational system. The analysis of the available literature indicated the emphasis on the importance of the subject of Entrepreneurship in the curricula of the Republic of Croatia. Research especially points to numerous positive effects at the micro and macro level in the case of integrating this topic into the teaching process. However, research shows that the topic of Entrepreneurship is not implemented consistently in educational practice and that teachers do not possess the necessary competencies to implement the topic of Entrepreneurship in classes, which indicates the importance of continuous education and teacher education in order to be able to meet the requirements of modern education.

Keywords: education, entrepreneurship, competences, teachers, curriculum